GuyAI
מבית GOOL בגרויות

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: חורף תשפ"א, 2021
מספר השאלון: 22261
קובץ: תשובות סופיות

היסטוריה

שאלון 22261

הוראות לנבחן

בשאלון זה שני חלקים: חלק א (פרק ראשון) וחלק ב (פרק שני, פרק שלישי, פרק רביעי).
משך הבחינה: משך הזמן המוקצב לשני חלקי השאלון הוא שלוש שעות ללא הפסקה.
לחלק א מוקצבת שעה אחת בלבד. אם סיימת להשיב על חלק א לפני הזמן המוקצב,
מסור למשגיח את מחברת הבחינה ואת ספר הלימוד וקבל ממנו את חלק ב של השאלון.
אין לחזור לחלק א לאחר מסירת מחברת הבחינה למשגיח.
חלק א
א. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בחלק זה פרק אחד.
עליך לענות על שאלה אחת מפרק זה.
גם תלמיד שאושר לו מבחן מותאם יענה על שאלה אחת מפרק זה.
פרק ראשון – (1×25) – סך הכול 25 נקודות.
ב. חומר עזר מותר בשימוש: 1. ספר הלימוד שאושר בנושא מלחמת העולם השנייה, טוטליטריות ושואה.
הספר יכול להיות מסומן במדגש (מרקר) או בעיפרון, אך בלי הערות בכתב.
אפשר לציין תקופות או נושאים באמצעות מדבקות (סימניות) הבולטות מן הספר.
2. עותק מודפס של כותרות יחידות ההוראה "איך יכול אדם".
כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.
ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.
חלק ב
א. משך הבחינה: שעתיים.
ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בחלק זה שלושה פרקים.
עליך לענות על שאלה אחת מכל פרק (סך הכול – שלוש שאלות).
מן השאלות שתבחר לענות עליהן, חובה לבחור לפחות שאלה אחת שיש בה מקור.
פרק שני – (1×25) – 25 נקודות
פרק שלישי – (1×25) – 25 נקודות
פרק רביעי – (1×25) – 25 נקודות
סך הכול – 75 נקודות
שים לב: תלמיד שאושר לו מבחן מותאם יענה על שתי שאלות: על שאלה אחת מן הפרק השני ועל שאלה נוספת על פי מה שפורסם מראש.
אין חובה לבחור בשאלה שיש בה מקור.
ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.
ד. המלצה לחלוקת זמן: פרק שני כ־40 דקות; פרק שלישי ופרק רביעי – כ־30 דקות לכל פרק.
כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.
ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

תשובות סופיות

חלק א – פרק ראשון – מלחמת העולם השנייה והשואה (25 נקודות)

שאלה 1

א. עיקרון: תורת הגזע – האנושות מחולקת לגזעים; הגזע הארי עליון, ויש לשמור על טוהר דמו ועל בריאותו התורשתית. בקטע: תנאי הכרחי לקבלה הוא "תעודה המעידה על מוצאו הארי", ועליה "לכלול מידע על ההורים והסבים מצד האם והאב" – הקפדה על טוהר הגזע; וכן "תעודה המעידה על בריאות תורשתית" ובדיקה "על ידי רופא גרמני" – רק בני הגזע הבריאים ראויים להשתייך לקהילת העם. מקור מספר הלימוד: "החוק להגנת הדם הגרמני והכבוד הגרמני" מחוקי נירנברג (15 בספטמבר 1935) – שתי דוגמאות: איסור נישואים בין יהודים לאזרחים "בעלי דם גרמני או דם קרוב לו"; איסור יחסי אישות מחוץ לנישואים ביניהם (מקובל גם: איסור העסקת נשים גרמניות מתחת לגיל 45 בבתי יהודים; המבוא – "טוהר הדם הגרמני הוא תנאי לקיום העם הגרמני").

ב. עקרון המנהיג (הפיהררפרינציפ): המנהיג מגלם את רצון העם והגזע, סמכותו מוחלטת ואין עליה פיקוח, וכל הסמכות זורמת ממנו מלמעלה למטה. צעדים: חוק ההסמכה (23 במרס 1933) – העביר את סמכות החקיקה מן הרייכסטאג לממשלה בראשות היטלר, כולל חוקים הנוגדים את החוקה; איחוד משרות הנשיא והקנצלר (אוגוסט 1934, לאחר מות הינדנבורג) – היטלר נעשה "הפיהרר", שליט יחיד ומפקד עליון, והצבא ועובדי המדינה נשבעו שבועת אמונים אישית לו. (מקובל גם: "ליל הסכינים הארוכות" ביוני 1934; חוק הפקידות; עצרות המונים. מקובל גם עיקרון אחר – שלילת הדמוקרטיה, שלילת הקומוניזם, קידוש המלחמה, אנטישמיות – עם שני צעדים מתאימים.)

שאלה 2

א. "קידוש החיים": המאמץ להישאר בחיים ולשמור על צלם אנוש, על ערכים ועל אורח חיים יהודי, למרות התנאים הבלתי אנושיים שכפו הנאצים; ההישרדות עצמה, בכבוד, נתפסה כמצווה (הרב יצחק ניסנבוים בגטו ורשה: "זוהי שעה של קידוש החיים"). מקור חזותי מספר הלימוד (לדוגמה: צילום של כיתה בבית ספר מחתרתי בגטו) והסבר: הלימוד מבטא שמירה על צלם אנוש, דאגה לעתיד ולהמשכיות, ותחושת חיים נורמליים מול גזרות שנועדו להשפיל ולשבור.

ב. דימוי המורדים: במקור 1 – "מוגי לב בטבעם", "באנדיטים [פורעי חוק]" שפעלו "בצורה מתוחכמת ממחבואים; במקור 2 – לוחמים גיבורים, "נפל כחייל גיבור על יד מכונת הירייה", "לחימה מופלאה ומלאת גבורה של הלוחמים היהודים". תוצאות המרד: במקור 1 – הישג צבאי של הגרמנים: "ההריסה המוחלטת של רובע המגורים היהודי", "הצלחנו לתפוס בסך הכול 56,065 יהודים או להשמידם בוודאות", בזכות "הפעלה נמרצת ובלתי נלאית" של הכוחות; במקור 2 – הישג מוסרי וסמלי של היהודים: "הגרמנים ברחו פעמיים מן הגטו", "חלום חַיי קם והיה. ההגנה העצמית בגטו הפכה לעובדה", "העובדה שזוכרים אותנו מעבר לחומות". סיבה (אחת): זהות הכותבים – מפקד האס־אס שדיכא את המרד ומדווח לממונים עליו, לעומת מפקד המרד היהודי (מקובל גם: סוג המקור – דוח צבאי רשמי לעומת מכתב אישי לחבר; מועד הכתיבה – 16 במאי 1943 אחרי חיסול הגטו, לעומת 23 באפריל 1943 בימים הראשונים של המרד).

שאלה 3

א. הסבר: המלחמה בברית המועצות נתפסה כמלחמה אידאולוגית – "מלחמת השמדה" נגד הבולשביזם; היהודים נחשבו יוצרי הבולשביזם ונושאיו ("הבולשביזם היהודי"), ולכן חיסולם היה חלק מבניית הסדר החדש במזרח. במסגרת ההכנות לפלישה הוקמו ארבע יחידות איינזצגרופן שנועדו ל"טיהור" השטחים הכבושים. (מקובל גם: מספרם הרב של היהודים בשטחים שנכבשו חייב "פתרון" אחר; הריחוק מגרמניה ויחס הבוז לעמים הסלביים הסירו עכבות מוסריות.) מקור מספר הלימוד: הוראות היידריך למפקדי האיינזצגרופן (2 ביולי 1941) – להוציא להורג פונקציונרים קומוניסטים, קומיסרים ו"יהודים במשרות מפלגה ומדינה", ולא להפריע ל"טיהור עצמי" של האוכלוסייה המקומית נגד קומוניסטים ויהודים.

ב. עובדה ראשונה: יהודים מלוב רוכזו במחנה ריכוז – "בג'אדו היה מחנה ריכוז שהקימו האיטלקים, במיוחד ליהודים מבנְגָזי... ליהודים מליביה ומטְריפוליטָניה", ו"בזמן שהגרמנים היו בבנגזי הביאו אותם למחנה ריכוז זה" – כמו ריכוז היהודים בגטאות ובמחנות באירופה. עובדה שנייה: התנאים הקשים והתמותה – "צפיפות איומה", "כמעט בלי אמצעים היגייניים בכלל", "חוסר תזונה מוחלט, חוסר מים", "טיפוס הבהרות וטיפוס המעיים", "התמותה שם הייתה גבוהה" – תנאים שנכפו על היהודים באירופה. מכאן: המדיניות כלפי יהודי צפון אפריקה דמתה למדיניות כלפי יהודי אירופה.

חלק ב – פרק שני – לאומיות וציונות (25 נקודות)

שאלה 4

א. מאפיינים מלכדים: מוצא ועבר היסטורי משותף; זיקה לטריטוריה שבני הלאום רואים בה מולדת; שפה משותפת; תרבות משותפת – דת, מנהגים, מסורות וסמלים; גורל משותף; רצון לחיות יחד במסגרת מדינית־לאומית. בקטע: עבר משותף – "ההיסטוריה של עם ישראל מתחילה ומסתיימת בארץ־ישראל", "מה שעמים אחרים עוללו ליהודים", "מסלול נדודינו"; זיקה לטריטוריה – "האהבה העתיקה לארץ־ישראל", "פולחן קודש לארץ־ישראל", "מסלול זה יוכל להגיע אל קיצו רק בארץ־ישראל".

ב. נימוק ראשון: ארץ־ישראל היא המולדת ההיסטורית של העם ואין לה תחליף – "ההיסטוריה של עם ישראל מתחילה ומסתיימת בארץ־ישראל", "מסלול זה יוכל להגיע אל קיצו רק בארץ־ישראל. אם נסור ממסלול זה – נרד מפסי ההיסטוריה". נימוק שני: ההשקעה באוגנדה תרד לטמיון כאשר תושג אפשרות להתיישב בארץ־ישראל, כי אוגנדה היא רק מקלט זמני – "הסולטן [העותמאני] מסכים... חבל לוותר על ההתחלות שנוצרו באוגנדה, הושקעו כספים ומאמצים, ועתה יהיה כל זה לזרים". (מקובל גם: האהבה לארץ־ישראל תתפרץ בכל מקרה ויהודים לא יישארו באוגנדה – "לא יוכלו למנוע את ההתפרצות הממשית של האהבה העתיקה לארץ־ישראל".)

ג. סיבות: מצוקת יהודי רוסיה, ובמיוחד פרעות קישינב (אפריל 1903), חייבה פתרון מיידי; אוגנדה הוצגה כפתרון זמני ("מקלט לילה", בלשונו של נורדאו) ולא כתחליף לארץ־ישראל; ההצעה הרשמית של מעצמה גדולה, בריטניה, הייתה הכרה בתנועה הציונית כנציגת העם היהודי ובזכותו לפתרון מדיני, ואין לדחות אותה; המאמצים להשיג צ'רטר מן הסולטן העות'מאני על ארץ־ישראל (וגם תוכנית אל־עריש) נכשלו.

שאלה 5

א. תחבורה: התפתחות מסילות הברזל ברחבי אירופה – קיצרה מרחקים, קירבה בין בני הלאום מאזורים שונים, אפשרה הפצה מהירה של רעיונות וגיוס המונים לתנועה הלאומית. חינוך: התפשטות ידיעת קרוא וכתוב והקמת מערכות חינוך ממלכתיות להמונים – לימוד השפה, ההיסטוריה והספרות הלאומית, יצירת אחדות לאומית ושפה משותפת, וחשיפת ציבור רחב לרעיונות הלאומיים. (מקובל גם: תקשורת – טלגרף ועיתונות המונית; תרבות – רעיונות התנועה הרומנטית: איסוף סיפורי עם ומסורות, טיפוח השפה, העבר המפואר.)

ב. התיישבות: הקמת מושבות חקלאיות (ראשון לציון, ראש פינה, זכרון יעקב – 1882), התרחבות ההתיישבות לאזורים חדשים (גליל, שומרון, שפלת יהודה), צורות התיישבות חדשות – הקבוצה (דגניה, 1910), והתיישבות עירונית חדשה – תל אביב (1909). חינוך: חינוך עברי – בתי ספר עבריים במושבות, הגימנסיה העברית "הרצליה" (1905), הקמת הסתדרות המורים (1903), "מלחמת השפות" (1913) על שפת ההוראה בטכניון; תחיית הלשון העברית. סיוע: ההתיישבות הניחה תשתית לפריסה של יישוב יהודי ברחבי הארץ ולבסיס כלכלי, ותל אביב לצמיחה עירונית; החינוך העברי הפך את העברית לשפה המדוברת של היישוב וגיבש את הזהות הלאומית העברית. (מקובל גם ביטחון: "בר גיורא" 1907, "השומר" 1909 – הנחלת הרעיון שההגנה היהודית היא משימה לאומית.)

שאלה 6

א. מטרות: שחרור מכובש זר והקמת מדינה עצמאית ללאום (ובמקרים של לאום מפוצל – איחוד במדינה אחת); גיבוש הזהות הלאומית המשותפת וביסוסה בקרב בני הלאום. דרכים: מאבק עממי ומאבק צבאי נגד השליטים הזרים או המקומיים (למשל המרד היווני 1821, המרידות הפולניות 1830 ו־1863, מסע "האלף" של גריבלדי 1860); פעילות מדינית וכריתת בריתות עם מעצמות (קאבור וצרפת; מלחמות ביסמרק); איחוד יחידות פוליטיות נפרדות; טיפוח השפה, הסמלים (המנון, דגל), הספרות וכתיבת ההיסטוריה הלאומית, מערכת חינוך ותנועות נוער; התארגנות – בחירת הנהגה והקמת מוסדות ("איטליה הצעירה" של מאציני).

ב. עיקרי התוכן: ממשלת בריטניה רואה בעין יפה הקמת בית לאומי לעם היהודי בארץ־ישראל ותעשה כמיטב יכולתה להקל על השגת המטרה; בתנאי שלא ייעשה דבר שיפגע בזכויות האזרחיות והדתיות של העדות הלא־יהודיות בארץ־ישראל, או בזכויות ובמעמד המדיני של היהודים בכל ארץ אחרת. (מכתב של שר החוץ ארתור בלפור ללורד רוטשילד, 2 בנובמבר 1917.) קידום המטרה: הכרה רשמית ראשונה של מעצמה בעם היהודי ובזכותו לבית לאומי בארץ־ישראל; התחייבות בריטניה לסייע בהקמתו; בסיס משפטי פומבי – בהמשך שולבה ההצהרה בכתב המנדט שאישר חבר הלאומים (1922), ובכך הוגשמה מטרת תוכנית בזל: "בית מולדת מובטח במשפט הכלל".

חלק ב – פרק שלישי – המאבק על הקמת מדינת ישראל (25 נקודות)

שאלה 7

א. מטרות ההעפלה: הגדלת היישוב היהודי בארץ־ישראל; מתן מקלט לפליטי השואה (העקורים במחנות באירופה); גיוס דעת הקהל בעולם נגד מדיניות העלייה של בריטניה (הספר הלבן); עירור דעת הקהל בבריטניה עצמה. בקריקטורה – גיוס דעת הקהל בעולם: הקריקטורה הופיעה בעמוד הראשון של עיתון צרפתי, ומבקרת את בריטניה; היא מדגישה את הפער העצום בין הצי הבריטי רב העוצמה (ספינות מלחמה, תותחים מכוונים, מטוסים) ובין סירה זעירה ובה מעפיל אחד; הכותרת העוקצנית "כוננות בים התיכון". חלופה: מתן מקלט לפליטי השואה – המטען שעליו כתוב "אושוויץ" ודגל מגן הדוד מלמדים שהמעפיל הוא ניצול שואה המבקש להגיע לארץ־ישראל.

ב. תנועת המרי העברי: מסגרת משותפת להגנה (ולפלמ"ח), לאצ"ל וללח"י, שהוקמה באוקטובר 1945 כדי לתאם את הפעולות הצבאיות ולהיאבק יחד בשלטון הבריטי ובמדיניות הספר הלבן; התפרקה בקיץ 1946. עמדה + עובדה אחת. השפיעו: עשרות פעולות רחבות היקף ("ליל הרכבות", "ליל הגשרים") – גרמו נזקים רבים, חייבו את בריטניה להחזיק בארץ כוחות גדולים ולהקצות תקציבים גבוהים, ועוררו ביקורת פנימית בבריטניה המותשת מן המלחמה; הפגינו את עוצמת היישוב ואת לכידותו והרשימו את דעת הקהל; פגיעה במתקנים בריטיים אילצה את הצבא להיות בכוננות מתמדת. לא השפיעו: התנועה פעלה זמן קצר והתפרקה בקיץ 1946, ובריטניה החליטה רק בפברואר 1947; ההחלטה נבעה משיקולים אחרים (ירידה בחשיבות ארץ־ישראל לאימפריה, משבר כלכלי, לחץ אמריקני); התגובה הבריטית ("השבת השחורה", יוני 1946) הנחיתה מהלומה קשה על היישוב ונטרלה את התנועה.

שאלה 8

א. שיקולים: רצון לזרז את הוצאת בריטניה מאזור המזרח התיכון בשל "המלחמה הקרה"; הנחה שתמיכה במדינה יהודית תאפשר דריסת רגל באזור (תקווה שתהיה פרו־סובייטית); רצון לפלג את גוש המערב באמצעות חזית משותפת עם ארצות הברית מול בריטניה; לפי נאום גרומיקו – סבל היהודים בשואה מצדיק הקמת מדינה יהודית. תרומה: ברית המועצות לחצה על המדינות שבהשפעתה והבטיחה את תמיכת הגוש הסובייטי (פרט ליוגוסלביה); לה עצמה היו שלושה קולות (ברית המועצות, אוקראינה, בילורוסיה); התמיכה השפיעה על ארצות הברית, שלא רצתה להשאיר לברית המועצות את החלל שנוצר עם צאת בריטניה; השפעה על מפלגות השמאל במדינות שונות, שלחצו על ממשלותיהן.

ב. עיקרי התוכנית: סיום המנדט; חלוקת הארץ לשתי מדינות – יהודית וערבית; שיתוף פעולה כלכלי ביניהן (איחוד כלכלי); ירושלים – משטר בין־לאומי בניהול האו"ם ("בנאום"). יתרון (אחד): סיום המנדט הבריטי; הכרה בין־לאומית בזכות היהודים למדינה בארץ־ישראל; בשטח המדינה היהודית נכללו רוב חוף הים, רוב העמקים, רוב מקורות המים בצפון ושני ימים; אפשרות להעלות המוני פליטים. חיסרון (אחד): הפרדת ירושלים מן המדינה היהודית והגדרתה אזור בין־לאומי; הגליל המערבי לא נכלל במדינה היהודית; גבולות בעייתיים מבחינה אסטרטגית־צבאית; יישובים יהודיים רבים נכללו בשטח הערבי.

שאלה 9

א. שתי עובדות (מכל אחד מן השלבים): מיד לאחר החלטת האו"ם תקפו ערביי ארץ־ישראל וכוחות צבא ההצלה את היישוב כדי למנוע את הקמת המדינה היהודית, להשמיד את היישוב ולהקים מדינה ערבית בכל הארץ; נתוני הפתיחה הקשים (מרבית היישובים הערביים בשטחים הרריים, מחסור חמור בנשק, עורקי תחבורה שעוברים בשטחים ערביים); המצור על ירושלים ועל יישובים מבודדים ומלחמת הדרכים (משבר מרס 1948); ב־15 במאי 1948 פלשו צבאות ערב כדי למנוע את קיום המדינה, ומנהיגים ערבים הצהירו על רצונם להשמיד את היישוב; צבאות סדירים בכמה חזיתות ועם יתרון בציוד, מול צה"ל בהתארגנות ועייף; הצלחות הצבאות בתחילת השלב השני (מצרים עד אשדוד, הסורים עד דגניה, הלגיון – לטרון, הרובע היהודי, הר הצופים מנותק); המחיר הכבד – המלחמה הארוכה ביותר, כ־6,000 הרוגים.

ב. הקו הירוק: קו שביתת הנשק של מדינת ישראל עם מצרים, ירדן, סוריה ולבנון, שנקבע בהסכמי שביתת הנשק שנחתמו ב־1949 לאחר מלחמת העצמאות; הוא היה קו הגבול בין ישראל לשכנותיה עד 1967. מניע של ישראל (אחד): לתת תוקף להישגים במלחמה (שמימשו הרבה מיעדי התנועה הציונית); הקורבנות הרבים והמחיר הכלכלי הכבד; הצורך להתפנות למשימות הדחופות של ביסוס המדינה – קליטת העלייה, בעיות כלכליות, מחסור בתשתיות. מניע של מדינות ערב (אחד): היו מותשות מן המלחמה וחששו שהתפשטות נוספת של ישראל תגרום לקריסת משטריהן; ירדן רצתה להבטיח את שליטתה בשטחים שהשיגה; ראו בהסכמים הסכמים זמניים בלבד.

חלק ב – פרק רביעי – סוגיות נבחרות בתולדות מדינת ישראל (25 נקודות)

שאלה 10

א. מצב היהודים: מבוססים מבחינה כלכלית – "תופסים חלק גדול של סחר הארץ"; מעורים היטב בחברה – "מהווים שליש מאוכלוסיית הבירה", "מאפיין בולט של העיר", "נחשב [...] כאדם מוצלח מאוד", "ביחסים הטובים הקיימים בין יהודי עירק ועמיתיהם האזרחים"; רבים משכילים – "מייצגים שיעור יותר גדול של משכילים מאשר המוסלמים"; עם זאת יש חשדנות, ונאמנותם עומדת למבחן – "אלא אם יוכיח נאמנות בלתי מעורערת לארצו". סיבה בקטע (אחת): התעוררות הלאומיות הערבית והפאן־ערביזם – "שבכל ארצות ערב התנועה הציונית נחשבת כאיום רציני", "הרגשתו של כל ערבי [...] לגנות אותה ולהילחם בה"; תהליך קבלת העצמאות והתחזקות הלאומיות שתבעה הזדהות מלאה והטילה דופי בנאמנות היהודים – "המוּסְלָם המתעורר [...] מצפה ממנו לגמול לה בחזרה", "הארץ הזאת מנסה כעת לבנות את עתידה", "כל כישלון מצידו של היהודי עלול להיות מכריע"; החרפת הסכסוך הערבי־יהודי בארץ־ישראל – "דעת הקהל כאן התעוררה לגמרי ביחס לפלסטין", "כל אהדה לתנועה הציונית אינה אלא בגידה בנושא הערבי".

ב. בחירת ארץ אחת, קביעת גורם עיקרי והסברו, ונימוק בשתי עובדות היסטוריות. דוגמה – עירק: הגורם העיקרי – הרדיפות שבאו בעקבות הסכסוך הערבי־ישראלי והקמת המדינה, על רקע הלאומיות העירקית. עובדות: ב־1948 נקבע בחוק העירקי שציונות היא פשע, ובספטמבר 1948 הוצא להורג הסוחר היהודי העשיר שפיק עדס באשמת סיוע לציונות; יהודים פוטרו ממשרות ממשלתיות ונעצרו; במרס 1950 נחקק חוק שהתיר ליהודים לצאת בתנאי שיוותרו על אזרחותם, ובמרס 1951 הוקפא רכושם של היוצאים; בשנים 1950–1951 עלו לישראל במבצע "עזרא ונחמיה" כ־120,000 יהודים. חלופות: גורם ציוני־דתי (כמיהה לציון, תנועת נוער ציונית ומחתרת); ארצות אחרות (מרוקו, תימן, מצרים, לוב).

שאלה 11

א. כור ההיתוך: מדיניות שמטרתה לעצב חברה חדשה בארץ־ישראל, ותרבותה מבוססת על מורשת היישוב הוותיק – ציונות, חלוציות, אהבת הארץ, שלילת הגולה – ועל ערכים מן התרבות המערבית המודרנית; העולים נדרשו לאמץ את ערכי החברה הקולטת. שני תחומים: חינוך – "החינוך האחיד" בבתי ספר במחנות העולים, "עליית הנוער" (ניתוק בני נוער ממשפחותיהם וחינוכם בקיבוצים), חוק לימוד חובה (1949) וחוק חינוך ממלכתי (1953) – כל ילדי העולים נקלטו במערכת אחת, למדו עברית ותרבות ישראלית; תרבות – מבצע "הנחלת הלשון העברית" ואולפנים, אימוץ לבוש ישראלי ושמות עבריים, תיאטרון והצגות במעברות (תכנים ישראליים ותנ"כיים); התיישבות – הפניית העולים להתיישבות חקלאית (מושבי עולים) ולעיירות פיתוח; תעסוקה – הדרכה חקלאית במושבי העולים, הסבה לעבודה חקלאית ויצרנית.

ב. האירועים (יולי 1959, חיפה): בשכונת ואדי סאליב, שבה גרו בצפיפות ובעוני עולים מצפון אפריקה, ירה שוטר ופצע תושב בבית קפה; פרצו הפגנות ומהומות נגד המשטרה, הממסד ומפלגת השלטון, בהנהגת דוד בן הרוש; המהומות התפשטו גם ליישובים אחרים. השפעה: קשיי הקליטה של יהודי ארצות האסלאם הועלו למודעות הציבור, ולראשונה נשאלו שאלות על מדיניות הקליטה; ועדה ציבורית בדקה את העניין, ובעקבות המלצותיה – תיקונים מיידיים (העלאת שכר פועלי הדחק, הגדלת ימי העבודה, זירוז קצבאות למשפחות מרובות ילדים, ניסיונות לפתור את בעיות הדיור ופינוי מעברות); המפלגות הוותיקות הגדילו את מספר המועמדים יוצאי צפון אפריקה ואסיה, והוקמו רשימות עדתיות; התעוררות עניין בתרבות היהודים מארצות האסלאם ושיפור ההשכלה של הדור השני; ניצנים למאבק בשנות השבעים ("הפנתרים השחורים").

שאלה 12

א. מלחמת ששת הימים: התגברות המתיחות בשל ניסיונות העולם הערבי להטות את מקורות הירדן (המאבק על המים); פעולות נאצר שהפרו את הסכמי 1957 – ריכוז כוחות מצריים בסיני, סגירת מצרי טיראן ופינוי כוח האו"ם מסיני; מלחמת התעמולה של נאצר והאיומים להשמיד את ישראל; מעורבות המעצמות – ברית המועצות מסרה לסוריה ולמצרים מידע שגוי על ריכוז כוחות ישראלי מול סוריה; ברית חוסיין־נאצר; ההערכה בסוריה ובמצרים שישראל חלשה (חילופי השלטון, דימוי אשכול, המיתון); גיוס המילואים ושבועות ה"המתנה" – לחץ הצבא ודעת הקהל; כישלון הניסיונות הדיפלומטיים; רצון ישראל להנחית מכת מנע. כיצד החלה: ב־5 ביוני 1967 פתחה ישראל במלחמת מנע ותקפה את שדות התעופה של חיל האוויר המצרי. מלחמת יום הכיפורים: הקיפאון המדיני; הרצון לנקום על התבוסה ב־1967 (לשקם את הכבוד); הרצון להחזיר את השטחים שנכבשו; ברית המועצות סיפקה נשק ואימנה את הצבאות. כיצד החלה: ב־6 באוקטובר 1973 – התקפת פתע משולבת של מצרים וסוריה והתקדמות מהירה של כוחותיהן.

ב. ששת הימים – תוצאות: ניצחון צבאי של ישראל; אבדות כבדות לצבאות ערב (הרוגים רבים – לפי ההערכות כ־20,000; אובדן ציוד רב); שטחה של ישראל גדל פי שלושה (רמת הגולן מסוריה, רצועת עזה וסיני ממצרים, מזרח ירושלים ויהודה ושומרון מירדן); כמיליון פלסטינים נוספו לתחומי שליטתה; התרחבות הגבולות ביבשה; איחוד ירושלים. חברה בישראל: מעבר מחרדה קיומית לאופוריה, שאננות וזלזול באויב, הערצה לצבא ולמנהיגי הניצחון; ויכוח על השטחים ועל הפלסטינים; גידול בעלייה. מדינת ערב: מצרים – אובדן סיני ורצועת עזה, ירידה ביוקרתו של נאצר כמנהיג העולם הערבי, ניתוק היחסים עם ארצות הברית, תחושת השפלה שדחפה למלחמה נוספת; ירדן – אובדן הגדה ומזרח ירושלים, קליטת כ־350,000 פליטים, מאבק עם ארגוני המחבלים; סוריה – אובדן הגולן, תמורות בבעת' ועליית אסד. יום הכיפורים – תוצאות: ניצחון צבאי של ישראל (בסוף המלחמה החזיק צה"ל בחלקים משטחי מצרים וסוריה); מחיר כבד – נפגעים רבים, אבדות כבדות (הרוגים, פצועים, שבויים); אובדן ציוד רב ופגיעה בכושר הצבא. חברה בישראל: התערערות תחושת הביטחון והאמון; ועדת אגרנט; תנועות מחאה; התפטרות ממשלת גולדה מאיר (1974) ומשה דיין לא נכלל בממשלה הבאה; הדרך למהפך 1977; "גוש אמונים" ו"שלום עכשיו". מדינת ערב: מצרים – שיקום הנאווה, יוקרת סאדאת, הסכמי הפרדת כוחות והסכם ביניים, חידוש היחסים עם ארצות הברית, ביקור סאדאת (1977) והסכם השלום; סוריה – קו נוקשה ותמיכה במחבלים מלבנון אך שקט בגבול.

כל הבגרויות בהיסטוריה עם פתרונות מלאים: www.guyai.co.il/bagrut/history